
Helyzetjelentés a női történetírásról a XXI. században

Michelle Perrot (1928 –) 2024-ben adta ki legújabb munkáját *Elköteleződés női történészként* címen. A közel hetven oldalas kötet egy olyan ego-történetet mutat be, amely választ ad a történésszé válás legfontosabb kérdéseire, még hozzá egy olyan történeti korszakban, amelynek tanúja és „csinálója” is egyben. A kötet A Francia Nemzeti Tudományos Kutatási Központ (Centre national de la recherche scientifique) A kutatás nagy hangjai (Les Grandes Voix de la Recherche) című sorozatban¹ jelent meg. A sorozat legfontosabb célkitűzése az egyes kutatók munkásságának és pályafutásának közvetítése, bizonyos értelemben népszerűsítése. Hazai vonatkozásban Michelle Perrot ismertetése szükségszerű is, hiszen magyar nyelven még nem jelent meg kötete.

A kilencvenhat éves Michelle Perrot a párizsi Diderot Egyetem professzor emeritusa, kutatási korszaka a jelenkori történelem, legfontosabb kutatási témája pedig – a munkásmozgalmak és szervezetek mellett – a nők kérdése. Felsőfokú végzettségét a Sorbonne-on szerezte, ezt követően a caeni gimnázium tanára volt, miközben Ernest Labrousse vezetésével megírta értekezését a XIX. századi munkássztrájkokról. A szerző témaválasztása nem csupán az érdeklődésből fakadt, hiszen Michelle Perrot tagja volt a PCF-nek (a francia kommunista párt), egészen a Hruscsov XX. pártkongresszuson történő jelentésé-

¹ Fontos megemlíteni, hogy a sorozat nem korlátozódik csak a történettudományra, helyet kap benne az informatika, matematika, földrajztudomány, nyelvészet stb.

ig. Ezt követően irányult a figyelme a nők története felé, sőt az 1970-es évektől nőtörténetekkel foglalkozó kurzusokat és kutatócsoportot is hirdetett (*Les femmes ont-elles une histoire?*, Groupe d'études féministes). Perrot dolgozott a bűnözés és a börtönrendszerek témakörében is (főleg a Francia Harmadik Köztársaság éráiban), együttműködve Foucault-val. Az „elkötelezett történész” magatartását jól jellemzi, hogy részt vett az algériai kínzások elleni küzdelemben, de említhetők még a holokauszttagadás elleni fellépései is (69–71. o.). A fent leírtakról tíz fejezetben olvashatunk a gyerekkortól kezdve egészen az elköteleződésig.

A kötet első fejezete *És ez nagyon a régi időkben történt* címet viseli. Ebben az egységben a szerző bemutatja gyermekkorát és a két világháború közötti Franciaországot, a pezsgő Párizst. Perrot már-már memoárszerű írásában olvashatunk a szüleiről, a szülői házról, és arról a kispolgári környezetről, melyet a második világháború szakított meg. Mint írja: „Ezek az idők és helyek nagyon sokat jelentettek számomra, és történészként formálták emlékezetemet. Mindez 1939-ben véget ért...” (10. o.). A szerző konkrét tapasztalatokkal rendelkezik a XX. század katasztrófiáival kapcsolatban (első és második világháború, spanyolnátha), sőt a következő fejezet (*A háború súlya*) a történelem egyéni megélését rögzíti (5–10. o.). Franciaország német megszállásának és a második világháború borzalmainak szubjektív tapasztalatai erősen jelen vannak a második fejezetben: „életem végéig emlékezni fogok arra a mély megalázottságra, ahogy anyámat – egy gyönyörű fiatal nőt – kísértem a németek között, akik megostorozták.” (11. o.). A szerző itt rögzíti a megszállás, a háború átélésének testi és lelki megpróbáltatásait, majd szót ejt felülemelkedéséről és a történelem értelmének felfedezéséről (11–15. o.).

„A történelemtanulás egy olyan lehetőség, amely segít megérteni azokat a dolgokat, amelyeket átélünk és amelyeket én nem értek” – írja Perrot a harmadik fejezetben (16. o.). Talán az olvasmányélményekből fakadó tudni akarás jelentette a szerző ösélélményét a történelem felé. Ezek közül is *Sinclair Lewist* lehetne kiemelni, aki *Ann Vickers* című regényében egy emancipált nő történetét tárgyalta (15. o.). Ugyanakkor a lányiskolában a történelem iránti nyitottság már egyértelműen jelen volt, főleg a régészet vonatkozásában: „mélyen megérintettek a hosszú időn át megőrzött nyomok (Holt-tengeri tekercek), valamint a nyelvek egymás mellé helyezése lehetővé tette a korok megragadását.” (17. o.). Ez a fogékonyság pedig a Sorbonne-on, *Ernest Labrousse* gazdaság- és társadalomtörténet kurzusain bontakozott ki. Ott alakult ki továbbá Perrot azon nézőpontja is, miszerint a munkásosztálynak is joga van saját történetéhez (19. o.).

A munkásvilág felfedezése a negyedik fejezet központi témája. Főleg a fent említett Labrousse hatására kezdte el a szerző tanulmányozni a munkásmozgalmak életében az 1870-től az 1890-ig tartó periódust. Ebben a fejezetben Perrot a „munkásforrásokon” túl szót ejt személyes érintettségéről, a munkáskérés felé irányuló elkötelezettségéről (22. o.). A téma vizsgálata Perrot munkásságában konstans elemmé vált, amely kisebb-nagyobb megszakításokkal visszatért történészi működésében. Ilyen megszakítás például az akkori francia nemzetre ébresztő hatással bíró algériai háború kérdése, amely a következő fejezet témája. Az algériai háború elleni elköteleződés szintén empirikus tapasztalatokon nyugszik, hiszen Perrot 1951-ben személyesen tapasztalta meg az algériai életkörülményeket, a sétifi mészárlás emlékezetét, valamint a Messali Hadj és Ferhat Abbas által megtestesített algériai nacionalizmus létezését. A politikai állásfoglaláson túl az elköteleződés olyan formában is

érvényt szerzett, amely Franciaország és a gyarmatok kapcsolatrendszerének kutatásán alapult (32. o.).

Az ötödik fejezetben a szerző sorbonne-i éveiről olvashatunk, amely szintén meghatározó az elköteleződés jegyében. Perrot 1968-ban az Institut d'histoire économique et sociale munkatársa lett, amelyet az Annales-iskola történészei alapítottak. Az intézetben többek között Jean Maitron gyakorolt hatást a szerzőre, aki a munkásmozgalmak történetét feldolgozó periodikát is indított (*L'Actualité de l'histoire*), valamint hozzá köthető a francia munkásmozgalom életrajzi szótára is (*Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier français*). Ennek elkészítésében Perrot is részt vett (33-36. o.). 1968 más szempontból is hangsúlyos, hiszen ekkor történt a korabeli Franciaország legnagyobb sztrájkja. Perrot a következőképpen emlékezik vissza: „1968 májusa megváltoztatta a konfliktusról alkotott képemet, érzékenyebbé tett a mozgalmak megnyilvánulásai irányában. Még az írásomra is hatással volt.” (37. o.).

Mind a kutatási téma, mind a helyszín (Jussieu) megváltozott a szerző életében az 1970-es évektől. A kutatási irány a börtönvilág és a periférián élők felé fordult. Perrot erről értekezik a következő fejezetben, ahogyan arról is, hogy miként került kapcsolatba az École Normale Supérieure kollokviumán Michel Foucault-val. Minden bizonnyal Foucault nagy hatással volt a szerzőre, hiszen történetfelfogása egy új aspektussal bővült, miszerint a hatalom megértéséhez nem elég csak az államról gondolkodni, hanem arról is, ami körülötte forog. Ehhez pedig ismerni kell a kapcsolatokat perem és központ között, ellenállás és beleegyezés között. A gondolatmenet központi kérdése, hogy egy adott társadalom miként definiálja a bűnt és bűnözést, valamint hogyan torolja meg a büntetendő aktusokat, amely által akár következtetni lehet egy korszak mentalitására is (39–44. o.).

Bizonyára a hiánypótlás jegyében jelentkezett a nők története a szerző munkásságában, hiszen a szerző is üres kutatási területként reflektál rá (47. o.). Mindemellett személyes indíttatás is vezérli a témában, hiszen feministaként, feminista aktivistaként reflektál magára (nem pejoratív értelemben). A nők Perrot munkásságában nemcsak könyvek és tanulmányok kiadását jelentette, hanem külön kurzust is (Van-e a nőknek történelmük? – *Les femmes ont-elles une histoire?*) új ismeretelméleti megközelítéssel. Ez azt jelentette, hogy új forrásfeltáró munkát végzett, amely a test ábrázolásának változatosságait igyekezett feltárni (50. o.), valamint a nők mindennapi és szakmai életének egyes dimenzióit is megjelentette (55. o.).

Ehhez a részhez szorosan kapcsolódik a nyolcadik, Történelem, a jelenben gyökerező szemlélet című fejezet is. Talán ebből az egységből világlik ki a legjobban, hogy mit jelenthet az átélt, bizonyos értelemben megélt történelemmel foglalkozni, hiszen a XX. század fordulójától jelentek meg azok az emancipációs, egyenlőségért kiáltó mozgalmak (Női Felszabadítási Mozgalom, *Me too*), amelyek az elmúlt századok tapasztalataira támaszkodnak (57–59. o.). Mint írja: „A témaválasztás az aktuális eseményekből, egy olyan érzékenységből vagy akár elkötelezettségből fakad, ami miatt különösen érintettnek érezzük magunkat.” (62. o.). Talán ebből az elgondolásból fakad, hogy a szerző tagja volt a Nemzeti AIDS és Vírusok Hepatitisz Tanácsának is (CNS) (60. o.).

Az utolsó előtti fejezet az Igazság keresése címet viseli. Ez a fejezet egyfajta történészi ars poetikaként is értelmezhető, hiszen Perrot történelemszemlélete rajzolódik ki belőle. Szemléletében azt vallja, hogy a történész tekintete ezektől a változásoktól, valamint a múlt és a jelen közötti állandó oda-vissza mozgástól függ „...bármilyen empátiát érezhetünk az elfogadott tárgy, a választott alany iránt, semmi sem akadályozhatja

meg, hogy összehasonlítsuk a forrásokat, hipotéziseket alkossunk és árnyalatokat ragadjunk meg.”(65–66. o.). A könyv az „árnyalatok” összességével, a szerző életútjával zárul az utolsó fejezetben. A fentiek jegyében talán érthető is, hogy miért tekint magára „elkötelezett történésznőként” Perrot. A 96 éves történész legújabb, rendkívül reflexív munkája, nemcsak a XX. századot tekinti át, hanem egy egyéni történeti olvasatot is ad. Kíváncsian várom a XIX. század első évtizedeinek egyéni olvasatát, megértését is.

Michelle Perrot: S'engager en historienne (Elköteleződés női történészként). CNRS Éditions, coll. Paris, 2024. 71 o.

Paál Zoltán